

FOAIE

центръ

МШТЕ, ШИМЪ ШИ ЛИТЕРАТУРЪ.

№. 52.

Luni 28. Dekembrie,

1842.

ЪНЕЛЕ ТРЪСЪРІ.

Din konstitucia marelei principat al Transilvaniei.

B. Дрепъриле коміціале а принцълѣи църеї.

а) Диета. Пътереа леџивитивъ о аре мареле принц а Трансилваніеї дн адънареа статърилор църеї, пе каре о нѣмим диетъ (Comitia, Dieta), внде дънсѣл приѣмѣще сфътвиріле ші дн воїреа ачелор статърі. — Локодіиторіѣл принцълѣи дн диетъ есте тримісѣл спре ачеста скоп к. комісаріѣ дн пѣтернічїт. А хотърѣ времеа ші локѣл, дн каре съ се џіе диетъ, есте сїнгърѣл дрепт ал доміторіѣлѣи. Антрѣчееа леџіле църеї (1791 арт. 10) хотъреск а тѣта, ка диета съ се џіе дн тот апѣл; шѣварѣ дн преџиврѣриле ші времіле пот сфътвї принцълѣи а скїмѣвѣ рѣстїмѣл де време, дн каре съ се адъне статъріле. — Артиколїи диеталї дела 1791 кѣпрїндї инстрѣкџїи акърате центръ диетъ ші центръ десѣтерїле еї. Дн времіле челе тѣрѣврате але принцїлор пѣтѣнтенї диета се џіне де доаъ орі пе ап, ла Ст. Георгіе ші ла Ст. Міхаїѣ. Ачеста дн вртъ сѣѣ џере прин арт. 16 дела 1624, іар прин дїпломѣ Леополдїѣ (п. 10) сѣѣ детермінат кѣрат, ка

диетеле съ се џіе пе тот апѣл. Диетъ пе сте воїеа ші фъръ кїетареа принцълѣи пѣ се поате џіне.

в) Мѣдѣларїи диетеї сѣѣ статъріле църеї. Ачещїа сѣнт 1) к. гѣвернѣ, 2) к. табѣл жѣдекѣтоаре, 3) Ішпанїи прїмарї, адекъ окърѣвїторїи дн комїтатъріле ші дїстрїктъріле немешїлор ші дн скаѣпеле Сѣкѣлор. 4) Регалїїи. 5) Депѣтаџїи комїтатърілор ші а дїстрїктърілор немешї, а скаѣпелор сѣкѣїещї, а скаѣпелор ші а дїстрїктърілор сѣсещї. 6) Депѣтаџїи четѣдїлор слободе крѣїещї, кѣт ші але алтор ораше апѣ пѣтїте таксале дн пѣтѣнтѣл немешеск ші сѣкѣїеск. Пе регалїїи дн депѣтѣмѣще принцѣл църеї, черѣнд маї дн тѣтїѣ сфатѣл гѣвернѣлѣи дн царѣ. Ачещїа тревѣїе съ фїе маїоренї, пѣтѣнтенї, дн фамїлїи фрѣнташе немешещї, кѣ карактер непрїхѣнїт ші кѣ дестѣле кѣпоџїїнде дн тревїле църеї. Ачї дн септѣнт, кѣ Трансилванїа пѣаре доаъ табѣле диетале, чї пѣтѣмаї зна, кѣчї леџїле пѣ кѣпоск магнаџї, ка дн Ънгарїа, карїи сѣнт пѣскѣџї леџївїторї дн диетъ ші тревѣе съ се арате дн персоанѣ; де ачї віне, кѣ регалїїи поџрїї фїїнд депѣтїдї пѣтѣмаї, се адѣлѣ дн ачееаш салѣ ші се сѣтѣтеск дн преѣлѣ кѣ депѣтаџїи.

Депѣтаџїи комїтатърілор немешещї ші

а сказелор дп съкѣите тревѣе іаръш съ фіе немеші (воіері) пропріетарі ші кѣноскѣторі де тревіле цѣреі. Депѣтаціі Сасіелор ші а локѣрілор таксае п'аѣ тревѣиндѣ съ фіе немеші. Діп фіекаре ізрісдікціе де ачестеа (комітат, дістрікт, сказн, ораш) се алег словод ші се тріміт кѣте доі депѣтаді ла діетѣ — Депѣтаціі пріітеск дізрпѣрі (лефі) діп каселе прівате але ізрісдікціілор. — Президентѣл ordinarіѣ ал статѣрілор есте ачела, не каре'л алег статѣріле діп сіпѣл лор, статорпик; іар кѣнд ачеста п'ар фі де фацѣ, атѣпчі к. гѣверп а ре дрептѣл а пѣмі не зпѣл діп консіліаріі сѣі. Дакѣ к. гѣверп се афѣл де фацѣ дп діетѣ, атѣпчі prezidinda о кѣпрінде гѣверпаторѣл.

Секретаріі саѣ актѣаріі діетеі сѣпт протопотаріі. Крѣіескѣл гѣверп ал цѣрїі діп прічіпа шѣлтелор сае треѣі пѣ поате фі непрекѣрмат де фацѣ дп адѣпѣріле діетале; дптр'ачеа ел корѣспѣнде кѣ статѣріле пріп депѣтаціі (трімісе). Дакѣ к. гѣверп віне дп діетѣ, аре а кѣѣта маі кѣ сеапѣ ла зрѣѣтоареле сконѣрі: 1) Дп сѣѣтѣріле асѣпра лѣкрѣрілор діетале сѣ апере пѣрѣреа фолосѣл Домпѣлѣі цѣреі ші ал статѣрілор. 2) Ла време де не'пвоіреа статѣрілор дп пѣрері сѣ черче зпіреа лор. 3) Дп тоате тревіле маі греле ші маі імпортанте, прекѣт ла дпкеіереа артїколілор діеталі, ла релѣціі кѣтрѣ Маі. Са, ла депѣтаціі че се тріміт кѣтрѣ к. комісаріѣ пріпціпал, прекѣт ші ла алте лѣкрѣрі а тіпгѣтоаре де фіпнда окѣрѣтѣреі політіче ші жѣдекѣторенці сѣ'шї деа ал сѣѣ сѣат. Пентрѣ ачеста к. гѣверп пѣзѣмаі атѣпчі віне дп діетѣ, кѣнд есте кіемат де кѣтрѣ статѣрі, чї ші алте орї кѣнд се сіпте дп-

даторат а фі де фацѣ. Кѣ тоате ачестеа дпвоіреа саѣ не'пвоіреа гѣверпѣлѣі кѣ хотѣрѣріле статѣрілор нїчі ле поате не ачестеа скітѣва, нїчі опрі (1791 арт. 11).

ц) Deskiderea діетеі. Кѣрсѣл еі. Deskiderea діетеі се фаче дп адѣпареа соленѣ а статѣрілор де кѣтрѣ трімісѣл к. комісаріѣ, каре ціне кѣѣѣпѣл дескїзѣторіѣ ші пропозїцііле крѣіенці ле дѣ статѣрілор.

Обіектеле, адекѣ лѣкрѣріле, каре кад сѣпт сѣѣтѣіреа ші хотѣрѣреа діетеі сѣпт: Алкѣтѣіреа де леціі ценерале пентрѣ тоатѣ цара, шѣрцереа саѣ скітѣвареа зпор леціі каре с'аѣ афлат пѣпѣ ачі дп пѣтере, ші ачестеа дѣпѣ пропозїцііле крѣіенці (propositiones regiae) ші дѣпѣ череріле статѣрілор (postulata Statuum); плѣнсоріле ші рѣгѣміпцііле (gravamina) атѣт а статѣрілор цѣреі дппрезнате, кѣт ші а паціілор дппрезнате, а цїпѣтѣрілор, а комѣпїтѣділор, ва ші а оаменілор прівациі, дпкѣт ачещіа ар ащерне вреѣп лѣкрѣ че таіе дп лѣкрѣріле діетале; маі дпколо віне сѣпт сѣѣтѣіреа ші дпвоіреа статѣрілор determinarea кѣтѣѣімеі де контрїѣзѣіе ценералѣ че аре а плѣті цара, кіцѣл де а о дппѣрціі ші а о адѣпа; аленереа ла дерегѣторїіле кардінале саѣ діпломатїче*), дареа індіценатѣлѣі (а дппѣтѣпѣпїреі) ла стрѣіні кѣ мерїте, хотѣрѣреа асѣпра не'тпѣкѣрілор пентрѣ марціпїле де царѣ ші пентрѣ фїшкалітѣѣіле кѣрате, кѣт ші дрептѣл де а ле стѣпѣлї саѣ де але дпстрѣіпа, дпсѣѣршіт десѣатереа ачелор каѣзе де жѣдекатѣ, каре

*) Трансїлванїа п'аре ка Бпгарїа аша пѣміціі варопїаі цѣреі, кѣт е палатїнѣл ш. ч. лалціі, чї дп локѣл ачестора ла поі сѣпт к. канчеларіѣ, гѣверпаторѣл, президентѣл статѣрілор, консіліарїі гѣверпїалі ші протопотарїі.

дѣлѣ леѣле цѣреї се дїн де діетѣ. А л кѣрѣл сѣѣтѣрілор п'аре воїе нїмїні а про пѣне врезн лѣкрѣ, пѣпѣ а пѣ чере лївоїреа презїдентѣлї.

Мѣлте матерїї діетале аѣ о сферѣ фо арте таре, прїп зр tare еле чер прегѣтїре лнделѣпгаты. Ачеаста се фаче прїп аша пѣмїтеле депѣтації сїстематїче.

d) Вotїzареа. Хотѣрѣрїле. Ар тїколїї. А лкїдереа діетеї. Дѣпѣче презїдентѣл кѣпоаѣе кѣ десвтерїле сѣпт дестѣл де маторе, чере вotїzаціе дела стартѣрї. Маї лптыѣ глѣсѣеск регалїції лп прѣпѣ кѣ тавла крѣїаскѣ шї кѣ офїціалїї прїмарї, апої депѣтації комїтатѣрїлор, а Сѣкїлор, а Сасїлор шї а орашелор. Фѣкѣндѣсе хотѣрѣреа дѣпѣ о маїорїтате, депѣтаціїле сїстематїче, каре тотдеазна аѣ актзар пе зп протопотарїѣ, лпкеїе протоколѣл кѣтѣреї шедерї. Ачеста лп зрмѣтоареа шедере се чїтеѣе дїн поѣ, шї а флѣндѣсе чева де лндрептат се лндрептѣ, апої се сѣвскрїе де кѣтрѣ презїдентѣл шї зп протопотарїѣ. Тоате проїектеле де леце алкѣтѣїте астѣелїѣ лп діетѣ пѣмаї атѣпчї аѣ пѣтере де леце, дакѣ тареле прїпц ал цѣреї ле лптѣреѣе прїп сѣвскрїереа са, їар пѣпѣ атѣпчї еле рѣтѣпн пѣмаї докѣменте їсторїче, ка шї алте десвтерї діетале. А лптр'ачеа Домпѣл цѣреї пѣ есте лндаторат а сѣвскрїе проїектеле де леце; ел аре неклїпїтїѣл дрепт ал Маїестѣдїеї, а лптѣрї врезн проїект де леце пе дїп лп трегѣл саѣ лп парте, ал атѣна, саѣ а л лѣпѣда.*) А лптѣрїереа леції о дѣ прїпцѣл прїп зп декрет, лптрѣ каре артїколѣл лп тѣрїт се кѣпрїнде лптрег. — А лкїдереа

діетеї атѣрпѣ пѣмаї дела вѣзнавоїе а прїпцѣлї. А лндатѣ че зп декрет де лпкїдере с'аѣ четїт прїп комїсарїѣл крѣїеск, діета се десфаче шї депѣтації карїї де оѣще се алег пѣмаї пентрѣ кѣте о діетѣ, депїнд калїтатеа ачеаста, се лпторк ла ветреле лор.

Георгіе Барїц.

Фoїле поастрѣ.

Аѣ кѣдїгат шї „Газета де Трансїлванїа“ кѣ „Фoаїа пентрѣ мїнте шчл.“ кредит лп пѣвлїкѣл пострѣ? Аре четїторї? — Жїрналїстїка лп паціа ромѣнеаскѣ — песте тот — де 13 ані лпкоаче аѣ фост лп старе а скоате пентрѣ сїне ла мїжлок зп пѣвлїк статорпїк шї оарешкаре опїніе пѣвлїкѣ сѣпѣїтоаре ла критїкѣ де тот че се тїпѣреѣе лп лїтѣва поастрѣ? А лпсѣжршїт есте ла Ромѣнїї опїніе пѣвлїкѣ? Ла ачестеа а да врео деслѣшїре мѣлцѣмїтоаре де кѣрїосїтате пе сра фoарте кѣ греѣ, дакѣ пѣ токма кѣ пѣпѣгїпцѣ; дакѣ сѣрорїле ачестор Фoї лп прїпчїпателе вечїне кѣ кѣт маї векї кѣ атѣт маї вреднїче де чїпстїреа поастрѣ п'ар пѣтѣа кѣтѣва мѣлцѣмї маї зшор пе асетеенеа лптрѣвѣторї, пої кѣ атѣт маї пѣдїп пе афлѣт лп старе а о фаче ачеаста. Тот че пѣтем лпплїні дїп партене есте, ка сѣ пѣвлїкѣтм чч. пѣте але Авонацілор пошрїї, дѣпѣ кѣтм де маї мѣлтѣ време неаѣ сѣѣтѣїт ла ачеаста мѣлцї дїп чеї кѣпоскѣторї де трѣвїпцѣле паціеї поастрѣ. А чеа лїстѣ де авонаці, пе каре о скоасерѣт лп кѣдїѣва пѣтерї аї „Газетеї,“ ва пѣтѣа арѣпка пѣдїптїкѣ лѣмїпѣ асѣпра мѣсѣреї де лпкредере че авѣ ромѣнїтеа кѣтрѣ пої; ам зїс пѣдїпѣ; пентрѣкѣ ваї, сѣпт

*) Verboeci Trip. p. II. t. 3. p. 5.

нище лъкръри, каре астъдатъ нъ се пот да не фадъ, каре днсъ ар деслвши тот. Атъта пѣтаі: Ноі дін партене кѣтръ пѣвлікъл пльтиторіѣ*) не каре'л авърѣм ши не каре'л ведеці кѣт есте, не афлѣм дндатораці кѣ мълдѣмітъ. Поате фі, кѣ знїі ка ачеіа се вор дндоі де сїнчерїтатеа поастрѣ, карїі шїѣ вїне ка ши поі, кѣткѣ дн патріа' поастрѣ ши дн Ънгарїа — ка съ тѣчем де алте цѣрї — се афлѣ пропрїетарї де газете кѣт ши редакціі, каре кѣ днтреїт пѣтър не кѣдї авем поі, кѣ доаѣ, треї шїі авонаці, не лѣгѣ ѣн предъ вѣн че'л іаѣ, нъ се дндестѣлеаѣ, арѣтѣнд кѣ келтѣіала лор не тоатъ септѣмѣна сѣіе чел пѣціп ла треї патрѣ сѣте сѣанці — шїі аша маї претїнд — ши ажѣтоаре естраордїнаре. Ноі днсъ, дѣпѣче претенсііе пі ле апѣсърѣм ла непѣтїнцеле поастре, нъ пѣтем афла пічі о кавѣѣ де не тѣлдѣміре. — Дакъ авѣміт Фоаїеа ачеаста де чїпчі ані аѣ адаос чеѣа спре децента-реа дѣхѣрїлор ши спре днклѣзіреа інімілор пентрѣ тот че е вѣн ши фолосїторїѣ, пентрѣ адеѣвѣратѣл патріотїсм, ачест мерїт се рѣварсѣ асѣпра ачелор капете прокопсіте, а ле кѣрор пѣте ле четїм кѣ вѣкѣріе свїт о тѣлдїме маре де матерїі де оѣце фолосїтоаре. Де алтѣ парте фолосѣл полїтіческ ал Газетеї пѣтеа фї атѣта, не кѣт дї ера сѣфера кроїтѣ де кѣтрѣ пѣтерї маї палѣ, каре черїѣлѣї фїе тѣлдѣмітъ, ла поі сѣнт ертѣтоаре ши влѣнде.

Кѣ ачестеа пої днкеїем кѣрсѣл де чїпчі ані ал жѣрналелор поастре, кѣ ачеа дѣлче ши вїе пѣдежде, кѣткѣ нище времї фаворавїле ши маї вїне кезѣшѣїтоаре пентрѣ вїиторїѣ сѣнт апроапе ши де лѣвшеле поастре. Днтр'ачеа фїешкаре зі е дѣскѣлїда челеї вїїтоаре. Дїн челе трекуте дѣпѣ алте тѣлте кѣпоащем ши атѣта, кѣткѣ ѣн пѣтър днсемпат дїн аї пощрїі, карїі одїноарѣ п'аве съ чїтеаскѣ маї пімік ефетер, акѣта шїаѣ фѣкѣт о неа апѣратѣ треѣвїндѣ, о тѣлпгїере ши о чїпсте а веде дн касѣ'шїі о Газетѣ, а о чїті ши а кѣцета асѣпра челор чїтіте. Не поі днклѣ дїн тоате, днтпрецізрареа ачеаста не тѣлпгїе маї тѣлт! Де аїчі ши лѣѣм дѣѣѣрѣѣѣтаре, де а не днтїнде ши не вїиторїѣ тоате пѣтерїле, спре а пѣтеа тѣлдѣмі треѣвїнцеле, інтересѣл ши кѣрїосїтатеа четїторїлор ши ачеаста кѣ атѣт маї ѣшор де ачі ваїпте, кѣ кѣт Газета ешїнд не септѣ тѣлпѣ де доаѣ орї, ши аша спациѣл фїїнд маї маре, ши матерїі вор пѣтеа інтра маї богат скрісе. Фоаїеа днклѣ ва апѣка не кѣрареа арѣтатѣ еї де времї ши авѣміт де адеѣвѣрателе, іар нѣ пѣтаї днкіпѣїтеле треѣвїнде а ле паціеї поастре.

Не авѣл 1845 че стѣ ла знїѣ, съ не ведем сѣпѣтошї, ши сѣкѣпаці де орї че грїжі фатале, че не тоді чеї вѣні нѣї ла сѣ а днклѣде окїї пічі дн меѣѣл попдїлор.

Редакторъ л.

*) Нѣ четїторїѣ, кѣчї ачела есте алтѣл.